

ДЕРУСИФІКАЦІЯ ОСВІТНЬОГО КОНТЕНТУ З ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У даних тезах розглянуто актуальність процесу дерусифікації змісту навчання професійної англійської мови у вищій освіті України. Проаналізовано існуючі підходи до відбору навчального матеріалу, виявлено ризики збереження застарілих або російськомовних джерел. Запропоновано шляхи оновлення навчального контенту з урахуванням європейських цінностей, україноцентричних підходів і сучасних потреб ринку праці.

Ключові слова: дерусифікація, професійна англійська мова, мовна політика, українізація, освіта, міжкультурна комунікація.

Після початку повномасштабної агресії Росії проти України в 2022 році питання дерусифікації набуло особливої актуальності. Цей процес охоплює не лише сфери публічного простору та культури, але й глибоко вкорінені аспекти освіти. Однією з таких галузей є викладання іноземних мов, зокрема англійської за професійним спрямуванням, де багато навчальних курсів і підходів тривалий час були опосередковані російськомовними джерелами, терміносистемами та культурними кодами.

Сучасний етап розвитку української освіти характеризується активними трансформаційними процесами, спрямованими на подолання наслідків колоніального впливу. Однією з форм такого впливу є присутність російськомовного контенту в навчальних програмах, зокрема у викладанні професійної англійської мови. У контексті дерусифікації особливої уваги набуває переосмислення змісту мовної освіти, її переорієнтація на національні і європейські стандарти [1]. Потреба у таких змінах виникла через довготривалу залежність української освітньої системи від російськомовних джерел та методологій, що була наслідком радянської освітньої політики. Російська мова впродовж десятиліть виступала мовою посередником у вивченні іноземних мов, зокрема англійської, що призвело до кількох системних проблем:

1. Лінгвістична залежність: значна частина термінів та понять у навчальних програмах з англійської мови за професійним спрямуванням були запозичені через російськомовні посібники, що спотворювало як зміст, так і мовний контекст викладання.

2. Культурна маргіналізація: тематика навчальних текстів та прикладів значною мірою орієнтувалася на російську чи радянську реальність, що не відповідало українському контексту та потребам студентів.

3. Ідеологічний вплив: багато навчальних матеріалів не лише містили російську термінологію, але й поширювали ідеологічні наративи, властиві радянській та російській освітній системі.

Процес дерусифікації полягає не тільки у вилученні російськомовних джерел та заміні російськомовних матеріалів, але й у переосмисленні освітніх цінностей, ідеологічного контексту та методологічних підходів. Важливо розуміти, що цей процес має бути спрямований не лише на заміну мовного контенту, але й на перегляд методологій та принципів викладання. Особливо гостро це питання постає у викладанні англійської мови за професійним спрямуванням, яке має відповідати сучасним стандартам, бути релевантним до національного контексту [3].

До характерних ознак русифікованого контенту належать:

- приклади текстів і вправ, що містять культурні маркери РФ;
- опора на джерела російського походження;
- використання реалій, які не мають відношення до українського або глобального контексту;
- відсутність критичного переосмислення радянської спадщини в термінології та тематиці.

Дерусифікація вимагає комплексного підходу, а саме:

- оновлення навчальних матеріалів – заміна російських джерел українськими або міжнародними англійськими;
- інтеграція українознавчого контенту – додавання тем, пов'язаних із українською економікою, культурою, наукою;
- розробка нових лексичних модулів – акцент на терміни, релевантні українському професійному середовищу;
- зміна прикладів і кейсів – використання реальних ситуацій з української практики.

Викладання англійської мови за професійним спрямуванням має свою специфіку, що впливає на процес дерусифікації. Основною метою англійської мови за професійним спрямуванням є підготовка студентів до професійної діяльності англійською мовою. Тому навчальний контент має бути максимально релевантним до

реальних умов праці, враховувати сучасні вимоги ринку та бути адаптованим до національних і міжнародних стандартів [2].

До основних аспектів дерусифікації англійської мови за професійним спрямуванням можна віднести:

1. *Розробка термінологічних баз*: створення українських та англійських термінологічних глосаріїв, що відповідають сучасним професійним стандартам. Це дозволяє уникнути використання застарілої термінології, запозиченої з російськомовних джерел.

2. *Відбір автентичних матеріалів*: використання текстів, статей, відео та аудіоматеріалів, які відображають реальні професійні ситуації в Україні та світі, замість текстів із російськомовних підручників.

3. *Адаптація навчальних кейсів*: замість прикладів із російської ділової чи наукової практики використовуються кейси з українського чи міжнародного професійного середовища.

4. *Міжкультурний підхід*: викладання англійської мови за професійним спрямуванням має враховувати різницю в культурних контекстах, формуючи у студентів розуміння особливостей міжкультурної комунікації.

Приклади русифікованого контенту та їх заміна.

Для наочності варто розглянути кілька типових прикладів русифікованого контенту та можливі шляхи його заміни:

Русифікований контент	Альтернативний (дерусифікований) контент
Тексти про російські компанії або російську економіку	Тексти про українські компанії, стартапи, або міжнародні корпорації
Приклади на основі радянських реалій (планова економіка, державні підприємства)	Приклади з реальних українських ринкових умов або міжнародного бізнесу
Використання російської термінології (логістика, фінанси)	Впровадження сучасної англійської термінології з урахуванням українського контексту
Задачі та кейси з російськомовних підручників	Авторські кейси, розроблені на основі української та світової практики

Приклади оновлених завдань та текстів для занять з англійської мови за професійним спрямуванням:

Для ефективної дерусифікації освітнього контенту з професійної англійської мови важливо замінити застарілі та русифіковані тексти на сучасні, україноцентричні та міжнародно орієнтовані. Нижче наведено конкретні приклади таких завдань, які можна використовувати під час занять з англійської мови за професійним спрямуванням.

Приклад 1: Завдання на читання та аналіз тексту.

Оновлений текст (дерусифікований):

The Ukrainian company «Naftogaz» is a leading player in the European energy market, providing natural gas and implementing green energy initiatives. Recently, Naftogaz has expanded its cooperation with European partners to enhance energy security and sustainability.

Завдання:

1. Прочитайте текст і визначте основні напрями діяльності компанії "Нафтогаз".
2. Проаналізуйте, як співпраця з європейськими партнерами сприяє розвитку компанії.
3. Підготуйте коротку презентацію про інші українські компанії, які успішно працюють на міжнародному ринку.

Приклад 2: Завдання на аудіювання.

Оновлений матеріал (дерусифікований):

Аудіозапис на тему «Ukrainian Space Industry: Innovations and Future Directions».

Скрипт аудіозапису (фрагмент):

«Ukraine has a long history of space exploration, with companies like Yuzhnoye Design Office and Firefly Aerospace leading the way. These companies are working on innovative satellite technologies, launch vehicles, and international partnerships to advance space exploration.»

Завдання:

1. Прослухайте запис і складіть план розвитку української космічної галузі.
2. Випишіть основні технічні терміни, що зустрічаються у тексті.
3. Дайте відповіді на запитання:
 - Які основні компанії представляють українську космічну галузь?
 - Які міжнародні партнери співпрацюють з Україною?

Приклад 3: Завдання на письмо.

Оновлене завдання (дерусифіковане):

Напишіть лист-запит про укладення договору з міжнародною компанією або українським стартапом у сфері IT.

Зразок листа:

Dear [Company Name],

We are pleased to explore the possibility of a partnership with your company in the field of information technology. Our company, based in Ukraine, specializes in software development and cybersecurity. We would like to discuss potential areas of cooperation and clarify the terms of the agreement.

We look forward to your response.

Best regards,

[Your Name]

[Your Position]

[Your Contact Information]

Завдання:

1. Використовуючи зразок, напишіть власний лист-запит до міжнародної компанії в обраній вами галузі.
2. Зверніть увагу на використання професійної лексики та структуру листа.

Приклад 4: Завдання на роботу з термінологією.

Оновлена вправа (дерусифікована):

Заповніть пропуски в тексті про українські корпорації.

Текст:

Setting up a corporation is a long and difficult process. Legal registration must be completed, by which the company receives authorization to open up business as a _____. Corporations, however, can raise the greatest amount of investment capital because an unlimited number of _____ can be sold. _____ own the corporation, but they do not necessarily work in it (though some of them certainly may). They do not even need to _____ the corporation. It is run by directors or managers (executives) who often are not stockholders themselves, but are employed by the corporation.

Завдання:

1. Заповніть пропуски у тексті термінами з медичної англійської мови.
2. Поясніть значення використаних термінів.

Приклад 5: Завдання на міжкультурну комунікацію.

Оновлена ситуація (дерусифікована):

Ви представляєте український стартап у сфері зеленої енергетики на міжнародній виставці. Вам необхідно представити свої продукти та знайти потенційних партнерів.

Завдання:

1. Підготуйте короткий виступ англійською мовою про ваш стартап.
2. Зосередьтеся на таких аспектах:
 - Опис продукту або послуги.
 - Переваги ваших розробок.
 - Потенційні партнери, з якими ви хотіли б співпрацювати.
3. Презентуйте свій виступ перед групою студентів та викладачем.

Запропоновані завдання допомагають:

- Підвищити мотивацію студентів, оскільки матеріал відображає українські реалії та міжнародний контекст.

- Сформувати сучасні мовні навички, релевантні до професійного середовища.
- Розвивати критичне мислення, завдяки аналізу реальних ситуацій та кейсів.
- Забезпечити міжкультурну компетентність, важливу для професійної діяльності.

Для забезпечення ефективної дерусифікації освітнього контенту з професійної англійської мови у закладах вищої освіти України необхідно здійснити ряд конкретних кроків:

1. Розробка нових підручників і посібників: видання матеріалів, орієнтованих на український контекст, з урахуванням сучасної англійської термінології.
2. Створення онлайн-платформ для обміну ресурсами: викладачі та студенти можуть ділитися навчальними матеріалами, кейсами, тестами та відеоматеріалами, що сприятиме швидшому оновленню контенту.
3. Підготовка викладачів: організація семінарів і тренінгів для викладачів англійської мови за професійним спрямуванням, направлених на освоєння нових методик та підходів.
4. Адаптація програм навчання: перегляд освітніх програм для виключення застарілих або ідеологічно забарвлених матеріалів.
5. Інтеграція українознавчого контенту: включення в програми з англійської мови за професійним спрямуванням тем, що відображають сучасні досягнення української науки, економіки та культури.

Для забезпечення якості дерусифікації необхідно впровадити систему моніторингу:

1. Регулярний перегляд навчальних матеріалів: комісії з фахівців мають аналізувати навчальний контент на відповідність сучасним стандартам.
2. Опитування студентів: збір зворотного зв'язку щодо якості нових матеріалів та їх практичної значущості.
3. Аудит навчальних програм: перевірка програм на предмет наявності російськомовних джерел або контенту з радянськими наративами.

Процес дерусифікації освітнього контенту з професійної англійської мови є важливим етапом у розвитку української вищої освіти. Це не лише мовне, але й ідеологічне, методологічне та культурне завдання. Поступова заміна русифікованих елементів, інтеграція сучасних підходів та українських реалій сприятимуть формуванню критичного мислення, національної ідентичності та конкурентоспроможності українських фахівців у глобальному просторі.

References

1. Hrytsenko, T. O. (2023). Dekolonizatsiia zmistu osvity: teoretychni aspekty. *Osvita i suspilstvo*, 4(35), 12–19 [in Ukrainian].
2. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2022). *Kontseptsiia rozvytku inshomovnoi osvity* [in Ukrainian].
3. Shkurko, O. I. (2022). Lihvokulturni transformatsii u protsesi vykladannia ESP. *Movna osvita*, 2(18), 45–51 [in Ukrainian].

DOI 10.34132/mspc2025.01.09.14

Tetiana Cherniuk

DERUSSIFICATION OF EDUCATIONAL CONTENT IN PROFESSIONAL ENGLISH

These theses consider the relevance of the process of de-Russification of the content of teaching professional English in higher education in Ukraine. The existing approaches to the selection of teaching material are analysed, the risks of preserving outdated or Russian-language sources are identified. The ways of updating the educational content with regard to European values, Ukraine-centric approaches and modern labour market needs are proposed.

Keywords: *de-Russification, professional English, language policy, Ukrainisation, education, intercultural communication.*

Відомості про автора / Information about the Author

Тетяна Чернюк, старший викладач кафедри іноземних мов Чорноморського національного університету імені Петра могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: tatianka.cherniuk@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0005-1991-2303>.

Tetiana Cherniuk, Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: tatianka.cherniuk@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0009-0005-1991-2303>.

© Т. Чернюк
22.05.2025.

Стаття отримана редакцією

